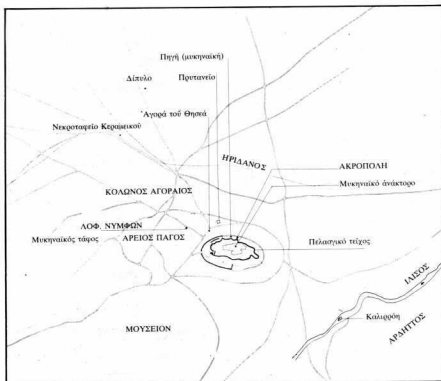

ΑΘΗΝΑ

5000 ΧΡΟΝΙΑ ΖΩΗΣ

1. Από την πρώτη κατοίκηση (3000 π.Χ.) Στη νεολιθική εποχή οι πρώτοι κάτοικοι της περιοχής εγκαταστάθηκαν στην Ακρόπολη και τους πρόποδες του Ιερού Βράχου. Γύρ τα χρόνια του Θησαύ χωριστές «ουνοίκιες» και «χωριά» αποτέλεσαν την Αθήνα, εξού και τό ονομά της στον πληθυντικό: οι Αθηναί. Τόν 15ο αι. π.Χ. χτίζεται τό πρώτο παλάτι πάνω στην Ακρόπολη, τόν 13ο οικοδομείται τό πελοποννήσιό τείχος καθώς και ένα δεύτερο τείχος που περιεβαλλε τόν Ιερό Βράχο.
Γέννηση της πόλης (1050 π.Χ.): Ο μυθικός βασιλιάς της Αθήνας Κέκρορ θυσιάζεται γιά νά σώσει τήν πόλη από τούς Διωριείς, τό μοναρχικό πολιτεύμα εγκαθίσταται από τό άριστοκρατικό. Το 594 π.Χ. εκλέγεται άρχοντας ο Σόλων που συμβάλλει στην ανάπτυξη της Αθήνας σε όλους τούς τομείς.

Η Αθήνα, μιά πρωτεύουσα 3 εκατομμυρίων σήμερα, δέ μετρούσε παρά 4.000 κατοίκους τήν εποχή τής άπελευθέρωσης, πρίν έναμιση αιώνα δηλαδή. Αν πάρει δέ ύπόψη του κανείς ότι τό 1920 ο πληθυσμός τής πρωτεύουσας μόλις έφτανε τίς 300.000, θά είναι εύκολο ν' αντίληφθει τό μέγεθος τών δυσκολιών γρήγορης προσαρμογής τής παλιάς οργάνωσης και λειτουργίας στις σημερινές άπαιτήσεις μιάς μεγαλούπολης· πολύ δέ περισσότερο, όταν ξεριεί ότι ή πόλη αυτή ήταν άπροετοίμαστη, σάν πολεοδομικός χώρος, νά δεχτεί τόσο μεγάλες άλλαγές. Τά πρώτα ρυμοτομικά σχέδια, πού έγιναν άμέσως μετά τήν άπελευθέρωση τής πόλης (1833), στηρίχτηκαν σε μιά πληθυσμιακή πρόβλεψη μερικών δεκάδων χιλιάδων κατοίκων και μή παίρνοντας ύπόψη τήν επέκταση τών συνόρων τής χώρας και τίς συνέπειες πού θά είχε τό γεγονός αυτό στην αύξηση του πληθυσμού τής Αθήνας.

Γιὰ τούς κατοίκους τῆς παλαιολιθικής Ἑλλάδας οἱ πληροφορίες εἶναι σχεδόν ἀνύπαρκτες καί εἶναι ἀδύνατο νά τούς καταδέξουμε σέ γνωστές πολιτιστικές ἐνότητες, ἐνῶ γιὰ τούς κατοίκους τῆς νεολιθικής Ἑλλάδας πολλά ἀρχαιολογικά εὗρηματα ρίχνουν φῶς στό θέμα τῆς προέλευσής τους.

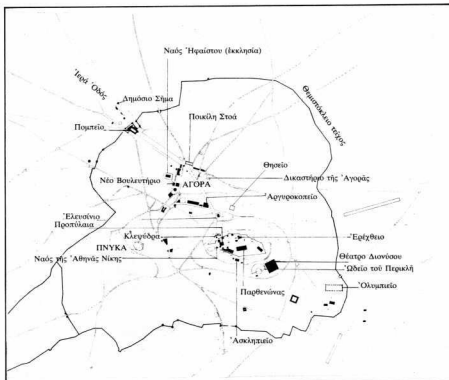
Κατά τήν πρώτη χαρακτηριστική πολιτιστική περίοδο, τήν Πρωτοελλαδική (2600 - 1950 π.Χ.), ἡ Ἄττική παρουσιάζει σαφῆ συγγένεια μέ τίς Κυκλάδες, οἱ ὁποῖες δέχονται μικρασιατικές πολιτιστικές ἐπιρροές. Τήν

ἐπόμενη περίοδο, τήν Μεσοελλαδική (1950 - 1600 π.Χ.), ἀρχίζουν νά μπαίνουν νέα φύλα στήν Ἑλλάδα, οἱ Ἄχαιοί, πού μιλοῦν ἰνδοευρωπαϊκή γλῶσσα. Ἡ τρίτη Ἑλλαδική περίοδος, ἡ Ὑστεροελλαδική (1600 - 1100 π.Χ.), χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἀνθιση τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ (γιὰ τήν Ἄθῃνα 1380 - 1100 π.Χ.), πού δημιουργήθηκε ἀπό τήν ἀνάμιξη τῶν Ἀχαιῶν μέ τά προϋπάρχοντα μεσογειακά φύλα.

Μιά σημαντική ἀλλαγὴ στήν πολιτική καί κοινωνική ὀργάνωση τῆς Ἄττικῆς ἐγίνε γύρω στόν 15ο π.Χ. αἰῶνα ἀπό

τόν Κέκροπα, πού θεωρεῖται ἥρωας ἰδρυτής τῆς Ἀθήνας καί δημιουργός τοῦ ἀττικοῦ πολιτισμοῦ— κατὰ τήν παράδοση, ὅπως μάς τήν δίνουν ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, διαίρεσε τούς κατοίκους σέ 12 ὀμοσπονδίες, βασιλεύσε ὁμας σέ μιὰ ἀπ' αὐτές (τήν Ἀθῆνα), τήν ὁποία ἔχτισε πάλω στήν Ἀκρόπολη καί τήν ὀνόμασε Κεκροπία.

Ἡ Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας ἦταν μιὰ τυπική μυκηναϊκή τοποθεσία καί περιλάμβανε τίς χαρακτηριστικές λειτουργίες ἐνός μυκηναϊκοῦ κράτους: Τήν πολιτική καί τή θρησκευτι-

2. Ἀθηναϊκή δημοκρατία : Ὁ 6ος αἰ. χαρακτηρίζεται ἀπό μιὰ ἀνθήση τῶν τεχνῶν καί τοῦ ἐμπορίου. Το 508 ὁ Κλεισθένης ἐγκαθίδρυσε τή δημοκρατία. Οἱ νίκες τῶν Ἀθηναίων (Σαλαμίνα, Μαραθῶν) τοῦ 480/479 ἐξασφάλισαν τήν ὑπερῶχη πάλω στους ὀλοσκότους Ἑλλήνων. Το 480 οἱ Πέρσες πυρπολοῦν τόν Παρθενῶνα καί γερμεῖν τόν τείχος τῆς Ἀθήνας. Μετῶ τήν ἐπιβίωσιν τῶν Περσῶν (Πλαταιές) ὁ Θεμιστοκλῆς τελεῖ τήν Ἀθῆνα, Περσῶν καί Περσῶν. Ἀθῆνα καί Περσῶν συνδέονται μέ τά μακρῶ τείχος, 403, τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Σπαρτιάτης γερμεῖν τόν τείχος, ἡ Ἀθῆνα ἐμνε ἀνεχώρησε ὡς τῶ 394, ὁπότε ὁ Κόνων τήν ἐναγέτισσε.

κή. Οἱ δύο αὐτές λειτουργίες ἦταν συγκεντρωμένες στό ἴδιο πρόσωπο, πού ἦταν βασιλιάς καί ταυτόχρονα ἀνώτατος ἱερέας.

Ἔτσι, μέσα στήν περιτειχιωμένη περιοχή βρισκόταν τά ἀνάκτορα τοῦ βασιλιά, τοποθετημένα στό ψηλότερο σημεῖο τοῦ βράχου—ἀνάμεσα στόν σημερινό Παρθενῶνα καί στό Ἐρέχθειο— τά διοικητικά κτίρια, τά κυριότερα ἱερά καί οἱ κατοικίες τῶν εὐγενῶν.

Οἱ ἀλλαγές πού ἐγίναν τή μυκηναϊκή ἐποχὴ ἀποδίδονται ἀπό τούς ἀρχαίους στόν μυθικό ἥρωα καί βασιλιά τῆς Ἀθήνας Θησέα. Αὐτές οἱ ἀλλαγές ἀφοροῦν τήν ὀργάνωση τοῦ κράτους σέ νέες βάσεις, μέ τή συνένωση (συνοικισμός) ὄλων τῶν οἰκισμῶν τῆς Ἄττικῆς κάτω ἀπό ἐνιαία διοίκηση, κοινούς θεούς καί κοινό λατρευτικό κέντρο.

Ἡ ὁμαλή καί χωρῆς ἀναταραχῆς ζωὴ τῆς πόλης, αὐτὴ ἀκριβῶς τῆν ἐποχὴ, ὑπῆρξε αἰτία ἐλλεί-

πληθυσμοῦ ἀπ' τήν ὑπόλοιπη ἀναστατωμένη Ἑλλάδα: τήν ἴδια ἐποχὴ ἡ Ἀθῆνα ἀρχίζει τήν ἰδρυση ἀποικιῶν στήν Μ. Ἀσία καί ἄλλου, καθὼς καί τήν ἀνάπτυξη βιοτεχνίας καί ἐμπορίου. Ἐνῶ— προηγουμένως— τήν πόλη ἀποτελοῦσε βασικά ὁ χώρος τῆς Ἀκρόπολης— τῶρα,— μέ τή συγκέντρωση νέου πληθυσμοῦ, ἡ πόλη ἐπέκτεινεται καί γύρω ἀπ' τήν Ἀκρόπολη καί ἰδιαίτερα στό θόρακα. Ἡ ὑπάρξη φρεάτων τῆς Γεωμετρικῆς ἐποχῆς (1100 - 700 π.Χ.) στό χώρο στά θόρακα τοῦ Ἀρείου Πάγου καί ἀνατολικῶς τοῦ Ἀγοραίου Κολωνοῦ, μάς ὀδηγεῖ στό συμπέρασμα ὅτι σημαντικό μέρος τῆς πόλης αὐτῆς τῆς περιόδου καταλάμβανε τήν περιοχή τῆς Ἀγορῆς τῶν κλασσικῶν χρόνων.

Ἡ αγορά τῆς πόλης συγκέντρωνε μὲ τὴν πόροδο τοῦ χρόνου ὅλες τῆς θρησκευτικὲς λειτουργίες καὶ ἀποτελεῖ τὸν πυλῶνα τοῦ οἰκισμοῦ, ὅπου μαζεύονται οἱ πολῖτες γιὰ τὶς ὑποθέσεις τους καὶ εἰς αὐτὴν συνέβαιναν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα καὶ παύονται ὅλες οἱ σημαντικὲς κρατικὲς ἀποφάσεις. Σχηματίζετο σταδιακὰ, γύρω ἀπὸ μὴ πλατεία, ἀραιοποιημένη στὴ θρησκια ζωὴ καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἔδρα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς διοίκησης, παραλλήλως ἴσως γὰρ καὶ ὀλιγαρχικὲς ἐπιθέσεις καὶ δραματικὰ γινόμενα.

Ἡ Ἀκρόπολις ἀραιοφώθηκε στὴ θρησκευτικὴ λειτουργία, ἰδιαιτέρως στὴ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς. Πολλοὶ ναοὶ καὶ ἱερὰ γίνονταν καὶ στὴν περιοχή τῆς Ἀγορᾶς, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ σημαίνει εἰς μειωνάντῃ ἡ θρησκευτικὴ σημασία τῆς Ἀκρόπολης. Σπουδαιότερο κτίριον τῆς Ἀγορᾶς ἦταν τὸ Πρυτανεῖο πού στεγάσε ἀνεγρόντας πολιτικὴ καὶ θρησκευτικὴ λειτουργία. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ οἶκμα διατηροῦνταν ἡ ἱερὰ ἀσθεταὶ φύλα τῆς ἐστίας τῆς πόλεως.

Τὸ Βουλευτήριον, τὸ σπουδαιότερο διοικητικὸ κτίριον καὶ τόπος ἀνελεύσεως τῶν βουλευτῶν ὅλων τῶν φυλῶν, εἶχε ἐξουσία νομοθετικὴ, ἐκτελεστικὴ καὶ, πολλές φορές, δικαστικὴ. Τὸ Θεομαθεῖο ἢ Θεομαθετεῖο εἶναι ἀρχὴ πού συστάθηκε τὸν 7ο π.Χ. αἰώνα. Οἱ Θεομαθετεῖο ἀνευθερίαστὸν σ' Θεομαθετεῖο καὶ εἶχαν ὄνα ἔργο τοῦ τὴν ἐπιμέλεια τῶν νόμων καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν δικαστηρίων.

Τὰ διοικητικὰ κτίρια γειτόνευαν μεταξύ τους, δημογροντᾶς, κατὰ κάποιο τρόπο ἕνα διοικητικὸ κέντρο, ὅπως θὰ τὸ χαρακτηρίζαμε μὲ σύγχρονη ὀρολογία. Ἡ θέση τους πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ στὰ βόρεια τῆς Ἀκρόπολης.

Τὰ ἱερὰ καὶ οἱ βωμοὶ ἦταν κυρίως ἀνεγκρινόμενα στὶς δυτικὲς πλαγίς τῆς Ἀκρόπολης. Γιὰ νὰ γειτονέουσι, ἴσως, μὲ τὸ κατ' ἐξοχὴ θρησκευτικὸ κέντρο.

Οἱ πάσης φύσεως ἀλλαγές πού παρατηροῦνται στὴν Ἀθήνα στὶς ἀρχές τοῦ 600 π.Χ. καὶ πέρα ὀφείλονται βασικὰ στὸν Σόλωνα, πού ἡ γόνιμη νομοθεσία του ἐπῆρσε σαφῶς τὴν τύχη τῆς Ἀθηνᾶς. Χωρὶς νὰ ἐπιφέρει ριζοσπαστικὲς μεταβολές, βελτίωσε τὴν πολιτικὴ ὀργάνωση (ἴδουσι τὴ Βουλὴ καὶ τὴν Ἥλιαία) καὶ ἔφερε τὰ κατάλληλα μέτρα, ὥστε νὰ μειωθεῖ ἡ δύναμις τοῦ παραδοσιακοῦ γένους· πάντως δὲν κατόρθωσε νὰ καταργησει τὴν ἀριστοκρατικὴ τάξη. Ἀλλαγὴ στὴν ὀργάνωση τῆς πόλεως δημιουργήθηκε ὅταν προσαρτήθηκε στὸ Ἀθηναϊκὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐλευσίνα, ἀντίπαλη μέχρι τότε τῆς Ἀθηνᾶς: Ἡ δύναμις τῆς Ἀθηνᾶς ἐδραίωνεται, οἱ ἀνάγκες μεγαλώνουν καὶ μπαίνουν σ' ἐφαρμογὴ ἀπ' τὸν Σόλωνα οἱ βάσεις γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς μεγάλου πολεοδομικοῦ καὶ ἀρχιτεκτονικοῦ ἔργου, τῆς νέας ἀγορᾶς τῆς πόλεως.

Τὸ 560 ὁ Πεισίστρατος, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ λαοῦ, παίρνει τὴν ἐξουσία καὶ ἐγκαθιδρύει τυραννία. Στὴν ἐποχὴ τῆς τυραννίας τοῦ μπήκαν οἱ βάσεις γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ μεγάλου ναυτικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κράτους τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἐπίσης συνεχίστηκαν τὰ

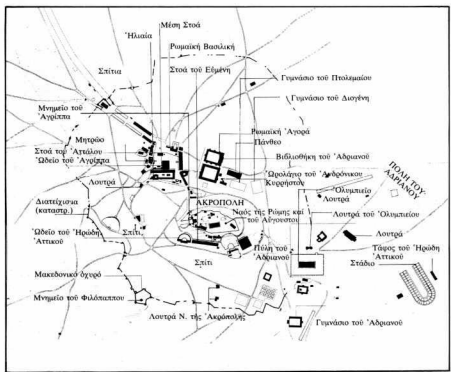
ἔργα οἰκοδόμησις καὶ ἐξωραϊσμοῦ τῆς Ἀγορᾶς καὶ τῆς πόλεως.

Ἄφου ἡ τυραννία ἔδωσε ὅτι εἶχε νὰ δώσει στὸ λαὸ, κατέργησε. Ὁ Κλεισθένης, πού ἐκλέχθηκε ἐπιάνωμος ἀρχοντας τὸ 508 - 507, κατορθῶνει αὐτὸ πού εἶχε προσχεδιάσει ὁ Σόλων: Τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς δημοκρατίας. Τὴ Σολωνεῖα διαίρεση σὲ 4 φυλὰς μετέτρεψε σὲ 10 νέες φυλές.

Αὐτὲς οἱ 10 φυλές ἔγιναν μὲ θάση τὴν τοπογραφικὴ ὀργάνωση. Διαίρεσε καὶ μὴ ἀπὸ τῆς τρεῖς περιοχῆς τῆς Ἀττικῆς (τὴν πόλη ἢ Ἄστν, τὴν ἀκτὴ ἢ Παραλία καὶ τὸ ἐσωτερικὸ ἢ Μεσόγειο) σὲ 10 τομεῖς καὶ παροχίρησε ἕνα ἀπὸ τοὺς 10 τομεῖς τῆς κάθε περιοχῆς εἰς καὶ μὴ ἀπὸ τῆς δέκα φυλές. Δημιούργησε ἔτσι 10 τριτῶνες, ἡ καὶ μὴ ἀπὸ τῆς ὅσας ἀποτελεῖται μὴ φυλὴ. Τὸ δεκαδικὸ σύστημα ὁ Κλεισθένης ἐφόρμησε καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ διοικητικὴ ὀργάνωση, χωρίζοντας τὴν Ἀττικὴ εἰς 100 δήμους. Ἡ Βουλὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 500 μέλη, 50 ἀπὸ κάθε φυλῆ, τὰ ὅποια προεδρεύουν ἀνὰ 36 μέρες (τὸ 1/10 τοῦ ἔτους). Τῆς μέρας τῆς προεδρίας τους τὰ μέλη λέγονται Πρυτάνεις καὶ αἰτζόν-

τα, δημόσια δαπάνη στὴ θάλα. Ὁ στρατὸς ὀργωνόταν σὲ 10 μονάδες κῆμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴν 10 στρατηγῶν, ἕνὸς ἀπὸ κάθε φυλῆ. Ἀργότερα, στυῖς Μιδικῶς πολέμου, ἀπὸ τοὺς ὅποιους θῆκαν νικηφόροι οἱ Ἑλληνες, ἡ Ἀθήνα ἀναδείχθηκε ὡς ἡ ισχυρότερη ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πόλεως, γὰρ ἀπὸ ἔξοχα ὀργανωμένον ναυτικὸ τῆς. Ἡ ὀπερὰ τῆς αὐτῆς κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πολέμων τῆς ἔδωσε τὴν ἀρχὴν μὴ μὲν ἄλλὰ μεγάλῃ ἀνομοσπονδίας, τῆς Ἀθηναϊκῆς Συμμαχίας, πού ἰδρύθηκε ἀπὸ τῆς σύμμαχες ναυτικῆς πόλεως τοῦ Αἰγαίου μετὰ τοὺς πολέμους (478 - 477 π.Χ.).

Ἡ δημοκρατία συνεχίζει τὴν ἐξέλιξη τῆς, φτάνοντας στὸ ἀπὸγειο τῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλῆ (460 - 429 π.Χ.), πού ἔδωσε ὅλη τὴν ἐξουσία στὴν Ἐκκλησία τοῦ δήμου. Τὴν ἐξουσία συμπλήρωνε ἡ Βουλὴ καὶ τὸ δικαστήριον τῆς Ἥλιαίας. Τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοκρατίας χαρακτηρίζει ὁ περιορισμὸς τῆς ἐξουσίας τῶν ἀρχόντων καὶ ἡ ἐγκαθίδρυση τοῦ νέου θεοματοῦ τῶν στρατηγῶν. Ἡ

3. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ μακεδονικοῦ κίνδυνου ὡς τὰ χρόνια τῶν Ρωμαίων: 350 π.Χ.-253 π.Χ. Οἱ νίκες τῶν Μακεδόνων (Ὀλυμπὸς 348, Κορινθία 338 π.Χ.) ἐπέσταν τοῦ Ἀθηνᾶς, νὰ ἀραιοῦσαν καλύτερα τὴν πόλη τους: Κατασκευάστηκε γὰρ, νὰ τελεῖται καὶ τὸ διατεῖμα — πού ὀφείλει τὴν πόλη, Κατασκευάστηκαν καὶ ἔργα γιὰ νὰ ἀραιοῦσαν τὴν πόλη καὶ ν' αἰλάνουν τὸ γόντρο τῆς. Παρὰ τὴν ἀγχώρη, οἱ Μακεδόνες κατέλαβαν τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν κράτησαν μέχρι τὸ τέλος τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τους οἱ Ἀθηναῖοι προσπάθησαν νὰ ἀνεξαρτησιάζουν τὴν πόλη τους — πρῶτος ἀπὸ ὅσους δοθέντες καὶ οἱ διάφοροι μονάρχες (Ἀντίοχος Ἐπιφανὴς, 178-165, πού συνεχίζει τὴν οἰκοδόμησι τοῦ Ὀλυμπίου, Ἐμῆνης Β', 197-159, πού ἔχτισε τὴν φερωνὴν στοῦ 6). Τὸ 146 π.Χ. ἡ Ἀθήνα ὑποτάσσεται στὸ γόντῶ τῶν Ρωμαίων καὶ τὸ 88 π.Χ. ὁ Σῦλλας καταστῆναι μὲ ἐξέγερση τῶν Ἀθηνᾶς. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καταστῆρονται καὶ ἡ Ἀθήνα, γιὰ λίγα, μαρμαρίζει. Χάρη στυῖς Ρωμαῖους αὐτοκράτορας πού θεωροῦσιν — τιμῆ — τους νὰ εὐεργετήσουν τὴν Ἀθήνα, ἡ πόλη ἀναρθρίζει νὰ ζεῖ (ἡ Ἀκρόπολις — ἐπιθροῦνεται, ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἀπεσπασμένη, ἀικοδομεῖται τὸ Πάνθηον, γίνεται νὰ δευτερεύει τῆς Ἀγορᾶς, κτῆνον ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, ἡ ρωμαϊκὴ Ἀγορὰ, τὸ Ἄδειο τοῦ Ἡρόδη Ἀττικοῦ κ.ά.).

πραγματική πολιτική δύναμη πηγαινεύει στα χέρια των στρατηγών, που ανέλαβαν, εκτός από τη διοίκηση του στρατού, τα οικονομικά του κράτους, τις σχέσεις με τις άλλες πόλεις - κράτη, την ασφάλεια της πόλης κλπ. 'Ενώ οι άρχοντες έθγαίναν με κληρο, σάν να διαλέγονταν απ' τους θεούς, οι στρατηγοί εκλέγονταν με ψηφοφορία, γιατί προκρίζονταν για νέες ανάγκες πιο πρακτικές. Βλέπουμε δηλαδή, πώς μπήκε ο ρασιοναλισμός στη διακυβέρνηση του κράτους μέσα από τις ανάγκες της δημοκρατικής διαδικασίας. Τελικά, η εγκαθίδρυση της δημοκρατίας μάς φέρνει μπροστά στο διαχωρισμό βραχέαιας και κράτους.

'Η δύναμη της 'Αθήνας μεγάλωσε, επέκτεινε τις δραστηριότητες της, οργανώθηκαν αποικίες και κληρουχίες, αναπτύχθηκαν το εμπόριο και η βιομηχανία και έγιναν τεράστια οικοδομικά έργα. 'Η οικονομική δύναμη του κράτους απο-

τέλεσε την προϋπόθεση για την ανάπτυξη των τεχνών και της πνευματικής κίνησης, σε τρόπο ώστε η 'Αθήνα να γίνει κέντρο όχι μόνο της 'Ελλάδας, αλλά και όλόκληρου του αρχαίου κόσμου. 'Ο Περικλής, χρησιμοποιώντας τα χρήματα της Συμμαχίας, κατασκεύασε το μνημειακό συγκρότημα της Ακρόπολης.

'Η 'Ανοδος όμως της 'Αθήνας, και ιδιαίτερα η στροφή τών δραστηριοτήτων της και πρós τó 'Ιόνιο πέλαγος και τή Δύση, δημιούργησε ανησυχίες σε όρισμένους σύμμαχους και ειδικότερα στους Σπαρτιάτες και στους Κορινθίους. Τό σύστημα «τυραννίς πόλις» Εξεσήκωσε τήν κοινή γνώμη στήν 'Ελλάδα ενάντιον τής 'Αθήνας και στό τέλος προκάλεσε τόν Πελοποννησιακό πόλεμο, πού κατέστρεψε τήν αθηναϊκή υπεροχή (431 - 404 π.Χ.), αναδειχόντων νικητές τούς Σπαρτιάτες. Οι 'Αθηναίοι αναγκάστηκαν να γκρεμίσουν τó τείχη τής πόλης τους.

Μετά τήν ήττα τους και σ' όλη τή διάρκεια τού 4ου π.Χ. αι., οι 'Αθηναίοι προσπάθησαν με κάθε τρόπο να ανακτήσουν τή χυμνή τους δύναμη. Παρ' όλο όη 'Αθήνα δέν ενώνηνε τó ισχυρό κράτος πού ύπήρχε τήν εποχή τού Περικλή 'Ετσι, τό έδαφος ήταν άρκετά άδυνοτό και ό διπλοπρος τής Μακεδονίας δέν συνάντησε ιδιαίτερες δυσκολίες. Παρ' όλο πού τό κέντρο τής 'Αθήνας, ή 'Αγορά, συγκέντρωνε όλη τή δραστηριότητα τής πόλης και αποτελούσε τό κέντρο ενδιαφερόντων τών πολιτών, πολλές λειτουργίες, και όμν απαιτούνταν, ήσαν διασκορπισμένες μέσα στον οικισμό. Τό κατέστην βρασκευτικό κέντρο ήταν πάντα ή 'Ακρόπολις πώμα στήν όποια οικοδομήθηκε σύμπληγμα βρασκευτικών κτιρίων τήν εποχή τού Περικλή τούτ ή αποτέλεσε τό σύμβολο τής δύναμης τής 'Αθήνας ως πόλης - κράτους άπέναντι στις άλλες σύμμαχες πόλεις.

'Η κολοσσία προσπάθεια πού κατέβαλαν οι 'Αθηναίοι για τήν άναμόρφωση της Ακρόπολης αποδείχνην τήν τεράστια σημασία πού έδιναν στη βρασκεία ή μεγαλύτερη, έξάλλου, γιορτή τής πόλης, τó Παναθηναϊόν, στήν τελική και σπουδαιότερη φάση της, νιόταν στήν Ακρόπολη.

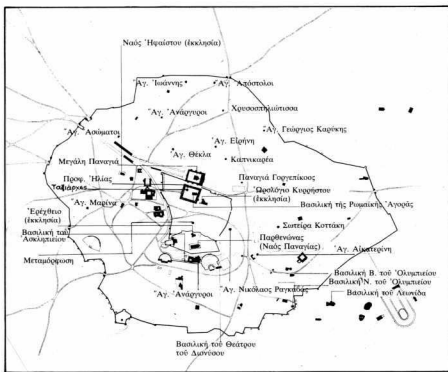
'Αλλα μεμονωμένα θρασκευτικά κτίρια (ναοί, ιερά, μνημεία, θιαυοί) έπισκευαστήκαν ή ανοικοδομήθηκαν γύρω απ' τό θράχο τής Ακρόπολης, μέσα και γύρω απ' τήν 'Αγορά και στό Διπλο (είσοδος τής πόλης απ' τήν 'Ελευσίνα).

Πολιτικές λειτουργίες έξω απ' τήν 'Αγορά ήταν ή 'Εκκλησία τού δήμου και ό 'Αρειος Πάγος. 'Η ανάπτυξη τής 'Αγοράς μπορούσε να πούμε ότι όφειλεται στήν έξελξη τού πολιτεύματος όσο βελτιωνόταν ή έννοια τής δημοκρατίας και οι πολίτες έπαιρναν στά χέρια τους τή διακυβέρνηση τού κράτους, τόσο αύξανόταν ή ανάγκη ύπαρξης δημόσιων χώρων συγκέντρωσης. Παράλληλα όμως, στό χώρο τής 'Αγοράς συμβαίνου οικονομικές, βρασκευτικές, καλλιτεχνικές και άθλητικές δραστηριότητες. 'Η συνύπαρξη τούων δραστηριοτήτων κάνει, όπως είναι φυσικό, πολύ έλκυστικό τό χώρο τής 'Αγοράς στους πολίτες.

'Η άναμυχή τήν εποχή αύτή είχε περισσότερο κοινωνικό χαρακτήρα και συνδυάζονταν με τις ύπόλοιπες καθημερινές άσχολίες τών 'Αθηναίων στήν 'Αγορά, όπως συζητήσεις, δίκες, άγοραπωλήσεις κλπ.

'Ενα πολυσύχναστο τόπο κοινωνικών συναντήσεων άποτελούσε τό δίδυμο τών στονών τής θόρειας πλευράς, δηλαδή τής Πισικλής Στοάς και τής Στοάς τών 'Εριμών. 'Η Στοά τών 'Εριμών ήταν χώρος συναντήσεων και συζητήσεων ιδιαίτερα πολυσύχναστος. 'Εδώ ό Σωκράτης συνήθιζε να συναντιέται με τούς νέους. 'Η Στοά τών 'Εριμών άνηκε περισσότερο στην πολιτική λειτουργία γιατί χρησιμοποιούταν συχνότερα για κρατικές ύποθέσεις. Τόν ίδιο κοινωνικό ρόλο έπαιζε και ή Βασιλείος Στοά (σε όρισμένες περιπτώσεις), πού διακοσμήθηκε με ζωγραφική τών 4ου αιώνα.

'Η Πισικλή Στοά ήταν ό κατεχόμενος χώρος κοινωνικών συναντήσεων και ένας απ' τούς πυρήνες όπου εκτυλιζόσαν τή άθηναϊκή ζωή. 'Μταν ή πιο διακοσμημένη και ελκυστική στά τής 'Αγοράς, γι' αύτό και ή πιο πολυσύχναστη. 'Η συνολική σχετικά έξασκρίβωση, έπιφάνεια τών λειτουργιών τής 'Αγοράς τής κλασικής έποχής είναι περίπου 9.800 μ². 'Απ' αύτή τήν έπιφάνεια, τό 88% περίπου αντιστοιχούσε στην πολιτική λειτουργία, τό 8% περίπου στή βρασκευτική και τό 4% περίπου στην άναμυχή. Μετά τήν άναμωρή τών στοιχείων τής 'Αγοράς τών κλασικών χρόνων, θά πρέπει να προσέ-

4. Από τήν καταστροφή τής πόλης από τούς Έρωλους ές τή Φραγκοκρατία: 267 μ.Χ.-1456 μ.Χ. 'Η απειλή τών Γότθων και τών Έρωλων έκανε τούς 'Αθηναίους να τεχνήσουν τήν πόλη τους με ό,τι υλικό έβρισκαν. 'Ετσι ναοί και δημόσια κτίρια καταστράφηκαν, προκείμενον τό υλικό τους να χρησιμοποιηθούν στην άνεγερση τείχους πού περιλάμβανε και τή ρωμαϊκή πόλη. Παρά τήν προσπάθεια αύτή, τό 267 μ.Χ. οι Έρωλοι καταστράφηκαν τή πόλη πού μόνο πρós τό τέλος τού 4ου αι. έπανορθώρη κάποιος σήλη. Μεγάλο πλήγμα κατά τής 'Αθήνας έφερε ό Τουστιανός (527-565) με τό κλείσιμο των φιλοσοφικών σχολών και τή μεταγραφή των ειδικολογικών ναών σε χριστιανικούς (Έργεβείο, ναός τού 'Ηραίου, Βασιλική τού θεάτρου τού Διονυσίου, Βασιλική τού Ακκληπιού, τής ρωμαϊκής 'Αγοράς, τού Παρθενείου). Επίσης άνεγέρθηκαν και καινούριοι χριστιανικοί ναοί (Βασιλική τού Λευσίου στην παλαιά περιοχή). Από τό μέσο τού 5ου αι. ή 'Αθήνα έναποσείνει κάποια ζωή. Στον 11ο και 12ο αι. χτίζονται τόν 1204 οι Φράγκοι κατοίκησαν τήν 'Αθήνα πού εγκαταλείπει από τούς κατοίκους τή και «νεκροκίνητη». 'Η κατάσταση αύτή θó συνεχιστεί έώς τό 1456 όποτε έρχεται νέος κατακτητής: Οι Τούρκοι. Σηγά αύτά οι Τούρκοι εγκαθίστανται στός πρόποδες τής Ακρόπολης και μετατρέπουν τόν Παρθενών σε τζαμί. Το 1687 οι Βενετσιάνοι (Μοροζίνης) έπιτίθενται και βομβαρδίζουν τόν Παρθενών. Το 1688, εγκαταλείπουν τήν 'Αθήνα, σφηνώνται τήν πόλη στους Τούρκους. 'Η 'Αθήνα γιά όλη μία φορά νεκροκίνητη μέχρι τό 1830, όποτε υπογράφτηκε τό Γρωτικόλο τού Λοιδίνου (3 έθάρ) με τό όποίο ή 'Ελλάδα αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητο κράτος.

οουμε όρισμένα στοιχεία για τó χόρο τής 'Αγοράς, όπως διαμορφώθηκε μέχρι τó 86 π.Χ. και ειδικότερα για τήν 'Αγορά τών ελληνιστικών χρόνων. Οι άλλες άφορούν κυρίως τήν πολεοδομική όργάνωση τών λειτουργιών και τήν αρχιτεκτονική τού χώρου και όχι τή θέση και τήν έκταση τής 'Αγοράς ή τή σύνθεση τών λειτουργιών τής πού παραμένουν ίδιες. Οι μορφολογικές άλλες έδωσαν στήν 'Αγορά τών 'Αθηνών τήν εικόνα τυπικής αγοράς τών ελληνιστικών χρόνων.

Τó πλήθος τών νέων μεγαλύτερων κτιρίων όφειλεται στήν άγλυή για τήν πόλη πού είχαν οι μονάρχες τής ελληνιστικής εποχής. Τό γεγονός αυτό έμπνευσε και τή μορφολογική αλλαγή τής 'Αγοράς.

Ό Φίλιππος και ό 'Αλέξανδρος μεταχειρίστηκαν τήν 'Αθήνα μέ ιδιαίτερη εύνοια σέ σχέση μέ τίς άλλες ελληνικές πόλεις.

Τό 228 π.Χ. αρχίζουν οι φιλικές σχέσεις τών 'Αθηναίων μέ τούς Ρωμαίους, οι όποιες διακόπτονται στις άρχές τού 1ου αιώνα, έξαιτίας τής σύγκρουσης τών Ρωμαίων μέ τόν βασιλιά τού Πόντου Μιθριδάτη. Τό 86 π.Χ. ή 'Αθήνα, πού τήν υποστήριζαν οι 'Αθηναίοι και στρατός τού Μιθριδάτη, καταλαμβάνεται από τόν Σύλλα, ό όποιος, άφού κατά τήν πολιορκία κατέστρεψε τό ιερό, τό άσκη και τίς φιλοσοφικές σχολές πού θρίσκονταν έξω άπ' τήν πόλη, μπαίνουν στήν 'Αθήνα έκαψε και κατέστρεψε τό περισσότερο οικοδομήματα. Τίς ίδιές καταστροφές ύπέστη και ό Πειραιάς.

Η ρωμαϊκή κατάκτηση τής 'Ελλάδας, πού άρχισε τό 146 π.Χ., δέν φαίνεται να έπράξε άμεσα τήν πολιτική ζωή τής 'Αθήνας, θέσθια ή πόλη - κράτος ήταν άνώμηση και ή 'Αθήνα είχε χάσει τήν παλιά ανεξαρτησία τής και ιδιαίτερα τήν κυριαρχία τής.

Κατά τήν πρώτη φάση τής ρωμαϊκής κυριαρχίας, οι 'Αθηναίοι προσπαθούσαν να παίρνουν κάποιο πολιτικό ρόλο στις ρωμαϊκές ύποθέσεις, μέ σκοπό να κερδίσουν προνομία και να διασώσουν ό, τι άπόμεινε άπό τό δημοκρατικό πολίτευμα. Η ρωμαϊκή ίαχός, όμως, έκοψε κάθε προσπάθεια έξωτερικής έπάρσης τής 'Αθήνας, σέ σημείο ώστε στις άρχές τού 1ου π.Χ. αιώνα, ή άλλοτε πανίσχυρη πόλη - κράτος να περιοριστεί τίς πολιτικές τής δραστηριότητες σέ τοπική αυτοδίκηση.

Ένώ πιά ή 'Αθήνα είναι μία ύποτελής πόλη, τής ούκούν άπ' τή μεταχείριση πού ύπέστησαν οι άλλες πόλεις άπ' τούς Ρωμαίους οι παλιές τής πολιτιστικές άξίες, πού άκτινοβολούν άκόμη και έμπραξουν τό ρωμαϊκό πολιτισμό. Η 'Αθήνα εξακολουθεί να είναι πνευματικό κέντρο, μέ σχολές ναυπηγματικού χαρακτήρα, στις όποιες φοιτούν νέοι άπ' όλη τήν αυτοκρατορία και μάλιστα πολλοί Ρωμαίοι στρατηγού. Μιά ιδιαίτερη συμπόθεια τών Ρωμαίων αυτοκρατόρων για τόν κλασικό πολιτισμό εύνόρησε τήν πόλη άπό πολλές άπόψεις.

Η πόλη κατά τή διάρκεια όλης τής ρωμαϊκής περιόδου παρουσιάζει όμη όμοια, χάρη στις ευγενέστερες Ρωμαίους αυτοκράτορες ή ευγενών, οι όποιοι άντικατέστησαν τούς ευεργέτες βασιλείς τής 'Ανατολής. Η συμβολή, όμως, τών Ρω-

μαίων στήν ανάπτυξη τής 'Αθήνας δέν περιορίζεται μόνο στήν κατασκευή νέων κτιρίων ή στήν επέκταση τής πόλης. Παλιά προβλήματα, όπως ή ύδρευση, λύθηκαν έπί 'Αδριανού μέ τήν κατασκευή ύδραγωγείων. Παράλληλα σμηληρώνονται οι ύπόνοιες και κατασκευάζονται νέοι ή πλακοστρώματα παλαιο δρόμοι. Τήν έποχή τού 'Αδριανού (2ος αι. μ.Χ.) ή πόλη είχε πάρει τήν πλήρη μορφή τής κάτω άπ' τή ρωμαϊκή έποχή.

Οι έπιπτώσεις τής νέας πολιτικής κατάστασης πάνω στήν πολιτεία και τήν κοινωνία τών 'Αθηνών φαίνονται, μέσα από τήν άνάπτυξη τών πολεοδομικών λειτουργιών. Οι μεταβολές σέ τή λειτουργική σύνθεση τού κέντρου, καθώς και ό τρόπος λειτουργίας και ό ρόλος τών πολεοδομικών λειτουργιών, δείχνουν τίς νέες συνθήκες κάτω άπ' τίς όποιες έζησε ή πόλη τήν περίοδο αυτή.

Κατά τόν 2ο αι. μ.Χ. έγινε από τόν αυτοκράτορα 'Αδριανό μία σημαντική επέκταση τής πόλης πρós τό ανατολικό, στή θέση τού σημερινού 'Εθνικού Κήπου, τού Ζωμείου και τής περιοχής τής πλατείας Συντάγματος. Η νέα συνοικία χαρακτηρίστηκε νέα πόλη και ξεχώρισε άπ' τήν παλιά μέ μία φάβια πού κατασκεύασαν οι 'Αθηναίοι και άφιέρωσαν στόν αυτοκράτορα 'Αδριανό. Η 'Αδριανούπολη (νέα 'Αθήναι- τού 'Αδριανού) αποτέλεσε συνέχεια τής παλιάς πόλης πρós τό Α. και ΝΑ. άφού καταδείχτηκε μέρος τού άρχαίου Θεμιστοκλείου τέιχους. Η κατεύθυνση ύποθέτουμε ότι διαλεκτική γιατί πρós τό εκεί ύπήρχαν ελεύθεροι χωρά και γιατί μ' αυτό τόν τρόπο ή πόλη έρχόταν σ' άμεση έπαφή μέ τίς πρσίκες περιοχές τού 'Ιλλίου. 'Επειδή ή περιοχή προοριζόταν για εύπουργούς 'Αθηναίους και βασικά για Ρωμαίους πού είχαν έγκατασταθεί στήν πόλη και επειδή πρώτη φορά γινόταν όργάνωση επέκτασης, τό σχέδιο περιλάμβανε οικόπεδα, όπου χτίζονταν έπαυλεις, καθώς και χώρους άναμυχής, όπως κρήνες και θαλάσσια.

Η ρωμαϊκή έπίδραση στόν τομέα τών άνέσεων έφτανε και στήν ύπόλοιπη πόλη. Άπό πολλά παραθέματα κατοικιών, πού θρήθηκαν στις άρχαίες συνοικίες, βλέπουμε ότι ή έπιφάνεια τούς αύξήθηκε, χωρίς ν' αλλάξει ή βασική μορφή ή ό εσωτερική διάταξη τών κτιρίων.

Όπως αναφέρουμε παραπάνω, ή πόλη έμεινε άνώμηση επί τρεις και πλέον αιώνας. Τό ότι δέν χρειάστηκαν τά τείχη όλη αυτή τήν περίοδο, όφειλεται στήν ισχύ και τήν ύπεροχή τής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας άπέναντι σ' όλο τό μεσογειακό κόσμο (Pax romana).

Μετά τό μέσα, όμως, τού 3ου αι. μ.Χ., ό κίνδυνος τών βαρβαρικών φύλων τής κεντρικής Ευρώπης, πού άρχισαν να άπειλούν τή ρωμαϊκή αυτοκρατορία, πείθει τόν αυτοκράτορα Βαλεριανό να όχυρώσει τήν 'Αθήνα και άλλες ελληνικές πόλεις. Τό νέο τείχος τής 'Αθήνας χτίστηκε πάνω στό παλιό Θεμιστοκλείο, μέ τή διαφορά ότι επεκτάθηκε ανατολικά για να περιλάβει τή νέα συνοικία τού 'Αδριανού.

Αυτή τήν έποχή διακρίνουμε περισσότερες διασπαρτες λειτουργίες μέσα στήν πόλη άπ' ό, τι τήν κλασική έποχή. Ένώ οι διαρτές τής ελληνιστικής έποχής, βασικές τής 'Ανατολής, είχαν

φροντίσει περισσότερο για τήν 'Αγορά, τώρα οι Ρωμαίοι κάνουν έργα σ' όλόκληρη τήν πόλη. Σάν τό μεγαλύτερο έργο τής έποχής πρέπει να θεωρησουμε τό συγκοινωνικό τής νέας Ρωμαϊκής 'Αγοράς και τής Βιβλιοθήκης τού 'Αδριανού.

Τόν βασικό πυρήνα έκτός τού κέντρου αποτελούσε πάντα ή 'Ακρόπολη. Η μόνη προοήκη πού έγινε άνω σ' όσας τής Ρώμης και τού Αύγούστου στό ανατολικό καί Παρθενώνα.

Τή απομείωμένη άλλαγή τής ρωμαϊκής περιόδου άποτελεί ή έραρωμή σημαντικού σχεδίου επέμβασης στό χώρο τής πόλης. Μέχρι τήν έποχή αυτή οι ουσιαστικές έπιμετώσεις γίνονταν στόν ίδιο τό χώρο τής 'Αγοράς. Μέ τήν οικόδομη τής νέας Ρωμαϊκής 'Αγοράς, πού συγκέντρωσε μεγάλο μέρος τής έμπορικής λειτουργίας, τής Βιβλιοθήκης τού 'Αδριανού και τών άλλων γειτονικών κτιρίων, δημιουργήθηκε ένας νέος πόλος έλξης, πού μειώσε άποφασιστικά, για πρώτη φορά, τήν ένταση τής κίνησης τής 'Αγοράς τού Κεραμεικού. Η μικρή απόσταση, όμως, τών δύο πόλων και ή εύκολη μετακίνηση άπ' τόν ένα στόν άλλο, μέ δύο δρόμους πού ένωσαν τή Βιβλιοθήκη τού 'Αδριανού και τή Ρωμαϊκή 'Αγορά μέ τήν 'Αγορά τού Κεραμεικού, δημιούργησε μία νέα πολεοδομική όπιση για τήν 'Αθήνα. Τό γεγονός, έξάλλου, άπ' τό κύριο πρότυπα τών δύο νέων ρωμαϊκών κτιρίων είναι στραμμένα δυτικά, δείχνει τή διάθεση λειτουργικής σύνδεσης μέ τόν παλιό 'Αγορά.

Τά περισσότερα κτίρια πού στέγαζαν κρατικές λειτουργίες στις προηγούμενες περιόδους διαώθηκαν άπ' τήν καταστροφή τού Σύλλα, και όριόμενα έδαφος κάτα καταστροφήσαν άναστήθηκαν άπ' τούς ίδιους τούς Ρωμαίους άργότερα. 'Ετσι, ενώ ή πολιτική δύναμη τής 'Αθήνας είχε εξαφανιστεί, όσες πολιτιστικές λειτουργίες μπορούσαν άκόμη να άκούονται, έστω και σέ ύποτυπώδη μορφή, στεγαζόταν στό παλιά κτίριο, διατηρώντας έτσι μία έπιφανειακή άγλη. Τά θρησκευτικά κτίρια αύξήθηκαν σημαντικά σέ αριθμό και έκταση, κυρίως μέσα στήν περιοχή τής 'Αγοράς τού Κεραμεικού. Μπορούμε να πούμε ότι ή οικόδομη ναιών είχε σάν αποτέλεσμα, όσο και ή οικόδομη τού 'Όδευ τού 'Αγρίππα, τήν έξεφάνιση τής πλατείας τής 'Αγοράς.

Ένώ τά παλιότερα θρησκευτικά κτίρια ήταν συγκεντρωμένα στό δυτικό τμήμα τής 'Αγοράς, τά καινούρια είναι καταστραμένα σ' όλο τήν τó χώρο, άκόμη και στήν πλατεία (Ναός τού 'Αρεως), μόνο όμως στό ΝΑ τής 'Οδού τών Πλατωθαίων.

Τήν περίοδο αυτή δημιουργούνται για πρώτη φορά κτίρια πού άνήκουν στήν εκπαίδευση ή τούλτσουσαν πού έγκιναν για να εξυμπεριούν και τίς σχολές.

Η 'Αθήνα πού ακολουθούσε για αιώνας τήν τύχη τής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, έμελλε να παρακολουθήσει και τήν πτώση τής. Η άδυναμία αποκατάστασης τής καταστραμμένης πόλης, μετά τήν έπιβουή των Ερούλων τού 267 μ.Χ., άντικαταπείρει και τήν -παράκι- σέ οικονομικό έπίπεδο τής αυτοκρατορίας και κατ' ακολουθία και τής 'Αθήνας.

Οι βασικές άλλες πάνω στήν πολεοδομική όργάνωση τής πόλης πού ακολουθούσαν τήν καταστροφή, είναι άπ' τίς πιο σημαντικές πού ύπέστη ή 'Αθήνα. Τό κύριο χαρακτηριστικό τής αλλαγής είναι ό περιορισμός τής έκτασης τής πόλης μέσα σ' ένα μικρό τείχος, πού άφρη άπ' έξω τήν πλατεία τής 'Αγοράς τού Κεραμεικού. 'Ετσι, όσες κεντρικές λειτουργίες, βασικά πολιτικές και πολιτιστικές, μπορούσαν να άκούονται άκόμη, μεταφέρθηκαν στήν περιοχή τής Ρωμαϊκής 'Αγοράς. Στή συνέχεια, και ενώ ή

Δύσης — Φράγκους, Καταλανούς, Φλωρεντινούς. Ένετούς — ενώ Ελλάδα άφορούν τους κατοίκους και την πόλη της Αθήνας. Αυτό όφειλεται άπ' τή μία στό ότι ή Φράγκική ήταν ή πρώτη ολοκληρωτική κατάκτηση τής Αθήνας και άπ' τήν άλλη στό ότι οι δούκες τής Αθήνας ένδιαφέρονταν νά έξασφαλίσουν την κυριαρχία τους, παρά νά αναπτύξουν τήν πόλη. Για τους λόγους αύτους, κατά τή διάρκεια ολόκληρης αύτης τής περιόδου, ή πόλη περιορίστηκε μέσα στό ύπερορωμαϊκό τείχος και δέν έγινε κανένα σημαντικό έργο, έκτός από μερικές εκκλησίες, πού χτίστηκαν μέ πρωτοβουλία τών Αθηναίων.

Ο πρώτος Γάλλος δούκας, τού οίκου De la Roche, πού έγκαταστάθηκε στην Ακρόπολη, είχε στην δικαιοδοσία του και ολόκληρη τήν Άττική, καθώς και τή Βοιωτία και τή Μεγαρίδα. Από τό 1225 και μέχρι τών έρχομό τών Καταλανών τό 1311, ή έδρα τού δουκάτου μεταφέρθηκε στη Θήβα, ενώ ή Ακρόπολη έξακολούθησε νά χρησιμοποιεί σαν φρούριο και σαν έδρα Λατινού άρχιεπισκόπου.

Τήν Καταλανική περίοδο, πού κράτησε μέχρι τό 1388, ή Αθήνα ήταν πάλι δουκάτο, αλλά οι Ίσπανοί δούκες διοικούσαν από μακριά στέλνοντας επί τόπου γενικούς επιτρόπους. Φαίνεται όμως ότι ή Αθήνα ένδιέφερε τους Καταλανούς, ίσως και οικονομικά, γιατί πολλοί άπ' αυτούς είχαν εγκατασταθεί εδω αύτη τήν περίοδο.

Τό 1388, τους Καταλανούς άντικαθίστουσιν οι Φλωρεντινοί τού οίκου Acciaiuoli, πού εγκαταστάθηκαν στην Ακρόπολη, άφου διαρρύθμισαν τά Προπύλαια ως άνάκτορα. Οι Φλωρεντινοί άπ' τήν άρχή επέτρεψαν, για πρώτη φορά μετά τήν άπομάκρυνση τού Μιχαήλ Ακομινάτου, τήν εγκατάσταση τού Έλληνα μητροπολίτη στην Αθήνα. Ο Λατικός μητροπολίτης ήταν πάντα έξακεταστήμενος πάνω στην Ακρόπολη, ενώ ό Έλληνας κατοικούσε στην κάτω πόλη.

Η έξουσία τών Φλωρεντινών πάνω στό δουκάτο τής Αθήνας διακόπηκε τό 1394 και ήρθε στό χέρια τών Ένετών, για νά συνεχιστεί και πάλι από τό 1403 μέχρι τό 1458, πού παραδόθηκε ολόκληρωτικά ή Αθήνα στους Τούρκους.

Κατά τή διάρκεια όλης τής Φραγκοκρατίας στό πολιτικό επίπεδο παρατηρείται παντελής διαχωρισμός μεταξύ έξουσίας και λαού. Στο χώρο

τής πόλης συνυπάρχουν τώρα δύο κοινωνικές ομάδες: Η ελληνική και ή φράγκικη, ή μία ύποταλης και πολυπληθέστερη, ή άλλη δυναμική και άρχουσα μειονότητα.

Τά σημαντικότερα έργα τών Φράγκων άφορούν τις όχυρώσεις τής πόλης. Στά μέσα τού 13ου αιώνα ένισχύεται ή όχύρωση τής Ακρόπολης και συγκεκριμένα κατασκευάζεται ένα πολύ ισχυρό τείχος τής είσοδου, στό όποιο ένσωματώνεται ή λεγόμενη πύλη Βευλή (πού κατασκευάστηκε στά τέλη τού 3ου αι. άπ' τόν Βαλεριανό). Τήν ίδια έποχή κατασκευάστηκαν και δύο πύργοι πάνω στην Ακρόπολη, ό ένας δίπλα στό ναό τής Νίκης και ό άλλος στό άνατολικό τού βράχου. Πρός τά τέλη τού 14ου αιώνα ένισχύθηκαν άπ' τους Φλωρεντινούς και τά τείχη τής πόλης.

Οι λειτουργίες πάνω στην Ακρόπολη είναι πολύ σημαντικές αύτη τήν περίοδο και μπορούμε νά πούμε ότι ή περιοχή άποτελούσε ένα δεύτερο κέντρο. Η περιοχή, κυρίως, τών Προπυλαίων μέ τά άνάκτορα και τή φρουρά άποτελούσε τό κατεξοχή διοικητικό κέντρο και ό Παρθενώνας (ναός τής Παναγίας) μέ τά ύπόλοιπα θρησκευτικά κτίρια ήταν τό θρησκευτικό κέντρο τού λατινικού μέρους τού πληθυσμού.

Η τούρκικη κατοχή τής Αθήνας διακόπηκε για τρία χρόνια, μεταξύ τού 1687 και τού 1690. Οι Βενετοί, μετά τις κατακτήσεις τους στην Πελοπόννησο, πολιορκήσαν μ' έπιτυχία τήν Αθήνα, μέ τήν άρχηγία τού Μοροζίνη, και έδιωξαν τους Τούρκους, αλλά δέν κατάφεραν νά μείνουν παρά μόνο μισό χρόνο. Οι Έλληνες, πού είχαν βοηθήσει τους Βενετούς σ' αύτη τήν έπιχείρηση για ν' άπαλλαγούν άπ' τους Τούρκους, μέ τήν άποχώρηση τών Βενετών και φοβούμενοι αντίποινα, έγκαταλείπουν τήν Αθήνα και καταφεύγουν οι περισσότεροι στην Πελοπόννησο. Τό 1690 και μετά από τρία χρόνια έρήμωσης, επανέρχονται οι Τούρκοι και ή πόλη άρχίζει νά ξανακερδίζει τόν ελληνικό πληθυσμό τής.

Τό Βενετικό έπεισόδιο κόστισε στην Αθήνα τήν καταστροφή πολλών μνημείων και κυρίως τού Παρθενώνα, πού άνατινάχτηκε κατά τήν πολιορκία τού 1687.

Η πόλη άρχισε νά παίρνει σιγά - σιγά τήν παλιά τήν όψη και δραστηριότητα και προπόντων νά έλκει συνεχώς περισσότερους περιηγητές, κυρίως

μελετητές τής ελληνικής Αρχειότητας.

Τό ένδιαφέρον τών χωριών τής Δύσης για τόν εύρύτερο έλλαδικό χώρο και για τους Έλληνες σαν έθνος, εκδηλώνεται και στό πολιτικό και στό οικονομικό επίπεδο. Σ' αυτό βοηθούν πολύ και οι ισχυρές οικονομικά και πολιτικά, ελληνικές οικογένειες ή κοινότητες, πού έχουν αναπτυχθεί στις μεγάλες πόλεις τής Δύσης, αλλά κυρίως τό γεγονός ότι τό έμπόριο σ' ολόκληρο τό θαλασινό χώρο έχει αναπτυχθεί σημαντικά από τό 18ο αιώνα και άποτέλεσμα βασικά στό χέρια τών Έλλήνων. Τό άποτέλεσμα τής οικονομικής άνάπτυξης και τών σχέσεων μέ τή Δύση, τόσο στό έμπορικό, όσο και στό πολιτιστικό επίπεδο, ήταν ή δημιουργία μιας όπτικής τάξης, πού είχε διαφορετικά χαρακτηριστικά άπ' τήν όπτική τάξη τής Δύσης, μέ πού άντιπροσώπων μέσα στις ειδικές κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες, καθώς και στον τρόπο παραγωγής πού χαρακτηρίζει τήν όθνομική αυτοκρατορία. Η Αθήνα ακολουθεί τή γενική οικονομική άνάπτυξη, άν και δέν άφίκαται στό κύκλωμα τών ισχυρότερων κέντρων τής εποχής. Δύο σπουδαία γεγονότα, τό ότι είχε σημαντικές σχέσεις μέ τή Δύση άπ' τήν προηγούμενη περίοδο και τό ότι είχε ήδη μέ άδραστηριότητα αυτοδιοίκηση χάρη στό ειδικό πρόνομή τής Πύλης, συνέτελεσαν ώστε νά δημιουργηθεί μέ ύδραυτική έστια όπτική τάξη και πριν άπ' τόν 18ο αιώνα. Πρέπει θέβαια νά λάβουμε ύπόψη μέ ότι αύτη ή τάξη άποτελούσε έλάχιστο ποσοστό στό σύνολο τού πληθυσμού τής πόλης τό μεγαλύτερο ποσοστό τού πληθυσμού άποτελούσε πάντα, και μέχρι τήν άπελευθέρωση, ή τρίτη τάξη, πού περιλάμβανε τους νεωγικούς και τους μικροβιοτέχνες (μαζαρίτες).

Οι Αθηναίοι συμμετείχαν άπ' τήν άρχή στην Έπανάσταση και κατέλαβαν τήν Ακρόπολη στό μέσα τού 1822, άφου πριν ένα χρόνο είχαν καταλάβει τήν πόλη. Για τέσσερα χρόνια ή Αθήνα έμεινε έλεύθερη, αλλά μετά από μεγάλη πολιορκία έπεσε πάλι στό χέρια τών Τούρκων τό 1827. Η άνακατάληψη τής Αθήνας άπ' τους Τούρκους είχε σαν άποτέλεσμα τήν καταστροφή τής πόλης και τήν άποχώρηση τών κατοίκων, πού έγκαταστάθηκαν για τρία χρόνια επί Σαλαμίνας. Η όριστική άπελευθέρωση τής Αθήνας άπ' τους Τούρκους έγινε στις άρχές τού 1833, μέ τήν άποχώρηση τού τελευταίου Τούρκου φρουραρχου και άφου πέρασαν τρία χρόνια άπ' τήν άνάγνωση τής Έλλάδας σαν άνεξάρτητο κράτος. Στά μέσα τού 1833 ή Αθήνα έγινε πρωτεύουσα τού νέου ελληνικού βασιλείου.

Μετά τήν άπελευθέρωση, άρχίζει μία νέα φάση στην εξέλιξη τής Αθήνας, ιδιαίτερα σημαντική και χαρακτηριστική για όλα τά επίπεδα. Στό πολιτιστικό επίπεδο, ό μεταβολές σε σχέση μέ τήν προηγούμενη περίοδο, καθώς και οι διαφορές πού υπάρχουν άνάμεσα στην νέα χωροταξική όργάνωση τής πόλης και στις όργανα

νώσεις κάθε προηγούμενης περιόδου, είναι ριζικές και όφειλονται στους παρακάτω λόγους: α. Η 'Αθήνα γίνεται πρωτεύουσα του νέου κράτους. Το γεγονός αυτό δίνει ένα συμβολικό περιεχόμενο και, ταυτόχρονα, κάνει την 'Αθήνα τόν σημαντικότερο πόλο έλξης, οικονομικά, πληθυσμιακά και λειτουργικά. β. Η πρόβλεψη της ανάπτυξης, με βάση το ρόλο της 'Αθήνας σάν πρωτεύουσας, και στή συνέχεια ή επιταχυνό-

μενη συγκέντρωση πληθυσμού και δραστηριοτήτων, προκάλεσαν τήν ανάγκη σύνταξης σχεδίου τής πόλης. γ. Η σύνταξη γενικού σχεδίου τής πόλης, τό οποίο καθόριζε τή χωροθέτηση τών βασικών λειτουργιών και είχε τόσο μεγάλη έκταση, είναι γεγονός πού πρώτη φορά συμβαίνει στήν ιστορία τής 'Αθήνας.

Σ' όλη τή διάρκεια τής ιστορίας, ή 'Αθήνα αναπτυσσόταν όργανικά, δη-

λαδή μέ αύθόρμητο τρόπο, και ή χωροταξική όργάνωση κάθε περιόδου, όταν δέν ήταν ίδια μέ τήν προηγούμενη, ακολουθούσε τις άρχές τής προηγούμενης περιόδου. Τήν περίοδο πού μελετάμε, άφού εφαρμόστηκε τό νέο σχέδιο, πού είχε τά χαρακτηριστικά τών πολεοδομικών σχεδίων τών πόλεων τής Δύσης τής εποχής εκείνης, ή 'Αθήνα έπαψε άπότομα νά έχει σχέση μέ τό πολεοδομικό παρελθόν τής. Τό μόνο τμήμα τής

Σύγχρονη Αθήνα

πόλης, που δημιουργούσε ένα κρικό με το παρελθόν, ήταν η περιοχή που καταλάμβανε η Αθήνα την Τουρκοκρατία. Και αυτό το τμήμα, όμως, υπέστη σημαντικές επεμβάσεις, όπως χάραξη νέων οδικών αξόνων και αναδιοργάνωση των καταστραμμένων κατά την Επανάσταση κατοικιών, ώστε τελικά να μην αποτελεί γνήσιο πολεοδομικό δείγμα των προηγούμενων περιόδων.

Το πρώτο σχέδιο της Αθήνας συντάχθηκε τον ίδιο χρόνο που η Αθήνα καθορίστηκε σαν πρωτεύουσα (1833) από τους αρχιτέκτονες Κλεάνθη και Schaubert. Στο σχέδιο, που προοριζόταν για 35 - 40.000 κατοίκους (καταλάμβανε έκταση 289 Ha) καθοριζόνταν όλες οι βασικές λειτουργίες, υπήρχε δηλαδή διοικητικό κέντρο — ανάκτορα και υπουργεία — εμπορικό κέντρο, αγορές, γενεαμικό κέντρο, χώροι αναψυχής και κατοικίας. Το πρώτο αυτό σχέδιο δεν εφαρμόστηκε, επειδή δημιουργήθηκαν αντιδράσεις, που είχαν σαν βασικά αίτια οικονομικές δυσκολίες και ιδιωτικά συμφέροντα. Έγινε μεταπομπή του το 1834 από τον Βαυαρό αρχιτέκτονα Klenze. Το σχέδιο του Klenze, που τελικά δεν εφαρμόστηκε, χαρακτηριζόταν από μετριοπάθεια, μη προβλέποντας τη μελλοντική ανάπτυξη της πόλης. Τελικά η πόλη άρχισε να οικοδομείται και ν' αναπτύσσεται με βάση τα δύο σχέδια, τα οποία υπέστησαν κατά την εφαρμογή πολλές τροποποιήσεις. Οι φτωχοί, όμως, οικονομικοί πόροι του νέου ελληνικού κράτους, καθώς και οι ανάγκες ταχύτατης εγκατάστασης των υπηρεσιών στη νέα πρωτεύουσα, απέκλειαν τη δυνατότητα εφαρμογής του σχεδίου στις περιοχές που προβλεπόνταν για δημοτικές λειτουργίες, έλεουσες χώρους και αγορές. Το σχέδιο που πραγματοποιήθηκε στο έδαφος, με τη φροντίδα των δημόσιων υπηρεσιών, ρύθμιζε μόνο ρυμοτομικά θέματα, ενώ σε λίγες περιπτώσεις έγινε δυνατό να προγραμματιστούν και πολεοδομικές λειτουργίες. Οι χαραζόμενοι τών βασικών οδικών αξόνων, Αθηνών, Αιόλου - Πατισίων, Έρμιου, Πανεπιστημίου, Σταδίου, Αμαλίας, Κηφισίας, καθώς και η διαμόρφωση της πλατείας Συντάγματος, έγιναν την πρώτη δεκαετία. Βασικά στοιχεία του χώρου της νέας πόλης αποτέλεσαν τα Ανάκτορα και τα τρία κτίρια της οδού Πανεπιστημίου, Ακαδη-

μίας, Πανεπιστήμιο και Έθνική Βιβλιοθήκη. Για αρκετές δεκαετίες, τον πυρήνα της Αθήνας αποτελούσε η παλιά πόλη, ενώ οι νέες περιοχές άρχισαν να κτίζονται σιγά - σιγά στα βόρεια της παλιάς πόλης, πάνω στο νέο σχέδιο και αρχικά στους μεγάλους αξόνες. Απ' την εποχή που χτίστηκαν τα Ανάκτορα του Όθωνα στην πλατεία Συντάγματος, αποτέλεσαν πόλο έλξης των πιο εύρωπων οικογενειών. Οι πρώτες περιοχές, στις οποίες επεκτάθηκε η πόλη έξω απ' το σχέδιο, παρά τα απαγορευτικά διατάγματα, ήταν η Νεάπολη και η περιοχή Κωλωνακίου, η οποία αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, λόγω γειτνίασης με τα Ανάκτορα. Οι περιοχές γενικά που αναπτύσσονταν έξω απ' τα επίσημα όρια της πόλης, εντάσσονταν στη συνέχεια μέσα στο σχέδιο της πόλης. Απ' την εποχή αυτή και σ' όλη την ιστορία του, το σχέδιο της Αθήνας αποτελείται απ' τη συρραφή μικρών εκτάσεων στο βασικό πυρήνα. Η οικονομική δυσπραγία του συσσωρευμένου πληθυσμού ήταν η κυριότερη αιτία δημιουργίας μικρών συνοικιών, με χαμηλά σπίτια και στενούς δρόμους, έξω απ' τα επίσημα όρια της πόλης. Η περίοδος 1909 - 1950 χαρακτηρίζεται από μία σειρά πόλεμων και έσωτερικών πολιτικών αλλαγών, που έπαιξαν μεγάλο ρόλο στην ανάπτυξη της Αθήνας από κάθε πλευρά. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι και ο Α΄ Παγκόσμιος είχαν σαν αποτέλεσμα τον υπερδιπλασιασμό της Ελλάδας, τόσο εδαφικά, όσο και πληθυσμιακά. Μετά την επιχρήση της Μ. Ασίας, το 1922, ο έρχομός των προσφύγων πρόσθεσε στην Ελλάδα 1.500.000 κατ. Το μεγαλύτερο ποσοστό απ' αυτό τον πληθυσμό συγκεντρώθηκε στα άστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην Αθήνα. Η σύνθεση του πληθυσμού μεταβάλλεται απότομα και το σχέδιο και η μορφή της Αθήνας αλλάζουν παράλληλα. Πολλοί πρόσφυγες, που βρέθηκαν χωρίς δουλειά και οικονομικούς πόρους, εγκαθίστανται στα άκρα της πόλης, σε παραπήγματα που μετατρέπονται σε κέντρα πολιτικής αναταραχής.

Η ρωσική επανάσταση, οι πόλεμοι, και βασικοί οι πρόσφυγες και οι όροι ζωής τους, καθώς και οι έσωτερικοί μετανάστες, έπηρεασαν τον άστικό πληθυσμό και έσπρωξαν την εργατική τάξη να οργανωθεί πάνω σε βάσεις πιο ριζοσπαστικές. Το 1924 ση-

μαδεύεται απ' το σημαντικότερο γεγονός της κατάρνησης της βασιλείας και της εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας. Τον ίδιο χρόνο ίδρύεται και το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας.

Το δημοψήφισμα του 1935 επανέφερε τη βασιλεία, που με τη σειρά της έτοιμασε το δρόμο για τη δικτατορία του Μεταξά το 1936.

Το 1940 η Ελλάδα μπαίνει στον πόλεμο και η Αθήνα γίνεται κέντρο της οργανωμένης αντίστασης ενάντια στους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Η τερσάτια συγκέντρωση πληθυσμού, που ήταν επακόλουθο, όχι μόνο των παραπάνω πολιτικών γεγονότων, αλλά και της συγκέντρωσης των περισσότερων βιομηχανικών μονάδων στην περιοχή της Αθήνας, και της άδυναμίας του κράτους να εφαρμόσει σωστή αγροτική πολιτική, προκάλεσε μία χωρίς προηγούμενο οικιστική έκρηξη, που άλλαξε μέσα σε λίγες δεκαετίες τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά της πρωτεύουσας. Τα πιο επείγοντα οικιστικά προβλήματα τέθηκαν με την άφιξη των προσφύγων, που έφταναν τις 230.000 στην Αθήνα και τον Πειραιά. Οι συνοικισμοί, που δημιουργήθηκαν έξω απ' το σχέδιο της πόλης (Κοκκινί, Περιστερί, Ταύρος, Ν. Χαλκιδών, Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Ίωνία, Βύρων, Καισαριανή, Ύμηττος, και συνοικισμοί Κυψέλης και Άμπελοκίπων), δεν διακρίνονταν για την ποιότητα της οικοδομικής και των συνθηκών διαβίωσης, και προορίστηκαν για τη στέγαση των λαϊκών τάξεων των προσφύγων, που στη συνέχεια μετατράπηκαν στο βασικό εργατικό δυναμικό της πρωτεύουσας. Παράλληλα, στο Δουργατοί και στα δυτικά του λόφου των Νυμφών δημιουργήθηκαν συγκροτήματα παραπημάτων με άβλιες συνθήκες, που διατηρήθηκαν για πολλές δεκαετίες.

Ένώ για τους πρόσφυγες λήφθηκε σχετικά πρόνοια, γιατί η αποκατάστασή τους αποτελούσε, κατά κάποιο τρόπο, εθνική υποχρέωση, οι έσωτερικοί μετανάστες υπήρξαν θέμα του οικειοεμπορίου και των μικροεργολάβων. Πολλοί μικροί συνοικισμοί με πρόχειρο ρυμοτομικό σχέδιο δημιουργήθηκαν έξω απ' το σχέδιο πόλης. Η ύπαιθρος Σχεδίου Πόλεως, όπως μπροστά σε τετελεσμένα γεγονότα, ένεκρινε, τις περισσότερες φορές χωρίς μετατροπές και διορθώσεις, τα σχέδια αυτών των

συνοικισμών, φροντίζοντας να εξασφαλιστεί οδική σύνδεση με το κέντρο της πόλης.

Όλοι οι συνοικισμοί, προσφυγικοί και μη, υποβίβασαν την ποιότητα του αστικού χώρου, αντικατοπτρίζοντας όμως, παράλληλα, τις υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και δημογραφικές συνθήκες της εποχής.

Την εποχή αυτή θεσμοποιήθηκε, μπορούμε να πούμε, ο τυχαίος και συμπτωματικός τρόπος ανάπτυξης της Αθήνας, που μόνο τη σύγχρονη μέρα εποχή άρχισε να χαλιναγωγείται. Ή τέτοια ανάπτυξη της Αθήνας, που είχε σαν στόχο μόνο το οικονομικό όφελος των ιδιοκτητών γης και των έργολάβων, δημιούργησε πολλά προβλήματα, όπως μεγάλη έκταση του πολεοδομικού συγκροτήματος της πρωτεύουσας, έλλειψη ορθολογικής κατανομής των πυκνοτήτων, αδυναμία σύνδεσης των επί μέρους νέων συνοικισμών μεταξύ τους και με τα παλιότερα προάστια και χωριά του Λεκανοπεδίου, άκτινη τύπος σύνδεσης των συνοικισμών με το κέντρο της πόλης, που δημιούργησε τις επόμενες εποχές μεγάλα κυκλοφοριακά προβλήματα, έλλειψη δικτύων κοινής ωφέλειας στην αρχή, και μεγάλες δημόσιες και κοινοτικές δαπάνες άργότερα για την τοποθέτησή τους, λόγω της μεγάλης έκτασης, έλλειψη χώρων για κεντρικές λειτουργίες (έμπόριο, σχολεία, πρόνοια κλπ.)

Διάφορες προσπάθειες, που έγιναν κατά καιρούς για την αναμόρφωση του πολεοδομικού ιστού, κατέληξαν ή σε άποτυχια ή σε επεμβάσεις πολύ μικρής κλίμακας. Μετά την Κατοχή συντάχθηκε, απ' το Ύπουργείο 'Αντισοκοδομήσεως, ρυθμιστικό σχέδιο, του οποίου λεπτομερέστερη επεξεργασία έγινε απ' την Ύπηρεσία Οικισμού του Ύπουργείου Δημοσίων Έργων. Το ρυθμιστικό σχέδιο καθόριζε την έκταση του πολεοδομικού συγκροτήματος, τις πυκνότητες, το κυκλοφοριακό δίκτυο και τη χρήση εδάφους.

Ή περιοχή που αναπτύχθηκε λειτουργικά περισσότερο από κάθε άλλη έξω απ' το κέντρο της Αθήνας, ήταν ο Πειραιάς, με βασικό παράγοντα ανάπτυξης το λιμάνι. Το διαμετακομιστικό εμπόριο αποτέλεσε την κύρια έμπορική δραστηριότητα, ενώ, παράλληλα με την αύξηση του πληθυσμού, ιδίως μετά το 1922, αναπτύχθηκε και ένα δυναμικό κέντρο

λιμανικό εμπόριου. Ή δραστηριότητα του λιμανιού, εξάλλου, προκάλεσε την ίδρυση και την εγκατάσταση κοντά στο λιμάνι διαφόρων εταιριών μεταφορών και ναυτιλιακών γραφείων. Τα βασικά αυτά λειτουργικά χαρακτηριστικά βάζουν στον Πειραιά προϋποθέσεις δημιουργίας κέντρου επιχειρήσεων.

Στις διάφορες συνοικίες, στους συνοικισμούς και στα προάστια του Λεκανοπεδίου δημιουργήθηκαν, αυθόρμητα, μικρά έμπορικά κέντρα, ανάλογα με τις πληθυσμιακές και τις κοινωνικές απαιτήσεις.

Την περίοδο αυτή μπαίνουν και οι αναπτυξιακές βάσεις της βιομηχανίας του Λεκανοπεδίου. Οι πρώτες βιομηχανίες ιδρύονται στον Πειραιά (Λιπάτσου, άλευρόμυλοι, βιομηχανία καπνού) και δημιουργείται αργά σιγά σιγά βιομηχανική ζώνη που αρχίζει απ' τη Δραπετσώνα και φτάνει στη Νίκαια. Ή ανάπτυξη αυτής της ζώνης, που στριχτήκε στη σχέση της με το λιμάνι (είσαγωγή πρώτων υλών, εξαγωγή έτοιμων προϊόντων), ανακόπηκε από τη χρήση της περιοχής για κατοικία, ιδίως μετά την άφιξη των προσφύγων.

Τα στοιχεία για το άρθρο αυτό προέρχονται κυρίως από την «Πολεοδομική εξέλιξη του κέντρου της Αθήνας» της Ιουλίας Φωτοπούλου - Λαυροπούλου (Ισραηλινική 1978, αδακτορική διατριβή), και τις μελέτες «Πολεοδομική εξέλιξη των Αθηνών» (Αθήνα 1967) και «Athènes au fil du temps» (Boulogne 1972) του Ίωαν. Τραυλού.

Athens: A Brief Historic Survey

The overcrowded modern greek capital, holding three million, was but a modest town of 4.000 people only 150 years ago. The rapid and irregular growth of population is primarily responsible for the problems Athens is facing today, since the city's town-plan and the organization and function mechanisms proved to be inadequate and inefficient to serve the needs created by such growth.

In the 15th century B.C. the mythic king Kekrops laid the foundations of the city of Athens — and consequently of attic civilization — on the Acropolis hill while later, in the mycenaean period, Theseus, another mythic king, subordinated all the settlements of Attica under a central power. As Athens was developing, the main public functions were concentrated in the Agora, thus becoming the nucleus of the city, while the religious life was located on the Acropolis. Certain changes took place around 600 B.C., as a result of the legislation of Solon, that positively affected the future of Athens. The annexation of the opponent city of Eleusis played an important role for the organisation of Athens, while an impressive work of architecture and

town-planning, the New Agora, started to materialize.

The tyranny of Peisistratos, in 560, brought commerce and shipping to a boom and lasted until 508-507, when Kleisthenis restored democracy. In the years of Pericles (460-429) democracy continued to evolve in its further tripartite scheme: the executive power — the elected citizens, the legislative assembly — the Parliament, the judicial power — the Hiliaia court.

The increased power of Athens, that emerged triumphant from the Persian Wars and expanded its boundaries through colonization, seriously worried its rival towns Sparta and Corinth. Thus, the Peloponnesian War (431-404) came as the natural result of Athenian expansion and ended up with the destruction of Athenian supremacy and the complete victory of Sparta. Throughout the 4th century Athens tried, in vain, to regain its diminished power which, of course, was unable to resist Philip of Macedonia. In 228 B.C. Athens was on good terms with the Romans, but in spite of this compromise the celebrated city did not avoid its destruction by Sulla in the 1st century. Although destroyed by the Romans, Athens continued to be an intellectual - educational center with famous schools attended by youths from all over the empire. The high esteem of the roman emperors for classical civilization benefited Athens by creating the conditions for its last gleam: in the 2nd century A.D. the emperor Hadrian improved the living standards of the city with a series of public works, temples, etc.

The fall of the Roman Empire had a bad effect on Athens that was once more destroyed by the Erouls in 267 A.D. However, the final, fatal stroke for the city of humanism was to be given by Christianity: in 529 the byzantine emperor Justinian banned every activity of the philosophical schools and either closed down or altered to christian all the pagan temples.

From 1205 until the turkish occupation the city was successively ruled by various foreign invaders. The Turks occupied Athens peacefully and through the privileges assigned to the city, they contributed to its development.

In 1687 the Venetians under Morozini destroyed Athens once more and the city was temporarily abandoned by its inhabitants. Better days came in the 18th century when commerce and handicrafts came to greek hands.

In 1833, two years after its liberation, Athens was proclaimed capital of Greece and hence a new phase for its development commenced. The first town-plan of Athens was ready in 1833 but it was never fully materialized. However, the basic axes of the present town-plan were drawn and the main squares were formed.

The period between 1909-1950 were years of wars and internal political upheavals and changes that greatly affected the development of the city in every way. The greek territory and population was overdoubled while new urban and commercial centers were created.